GENERALINIO ADVOKATO
YVES BOT IŠVADA,
pateikta 2016 m. kovo 3 d.[1]

Bylos C-404/15 ir C-659/15 PPU

Pál Aranyosi (C-404/15)
ir
Robert Căldăraru (C-659/15 PPU)

(Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen (Brėmeno apeliacinis apygardos teismas, Vokietija)
pateikti prašymai priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą — Policijos ir teismų bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose — Pagrindų sprendimas 2002/584/TVR — Europos arešto orderiai, išduoti siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn, vykdyti bausmę arba sprendimą dėl įkalinimo — Prašomų perduoti asmenų perdavimas išduodančiosioms teisminėms institucijoms — 1 straipsnio 3 dalis — Pagrindinės teisės — Laikymo laisvės atėmimo vietoje sąlygos išduodančiojoje valstybėje narėje — Nežmoniško ar žeminančio elgesio rizika — Būtinybė atlikti proporcingumo kontrolę išduodant Europos arešto orderius“

I – **Įžanga**

1. Įvykdžius Europos arešto orderį atimama prašomo perduoti asmens laisvė. Ar vykdančiosioms teisminėms institucijoms leidžiama atsisakyti perduoti suinteresuotąjį asmenį, jeigu dėl išduodančiosios valstybės narės penitencinių įstaigų sisteminių trūkumų laikymo laisvės atėmimo vietoje sąlygos yra galimai arba iš tikrųjų žeminančios?

2. Iš tiesų 2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos[2] 1 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad „šis [P]agrindų sprendimas nekeičia pareigos gerbti pagrindines teises ir pagrindinius teisinius principus, įtvirtintus [ES] 6 straipsnyje“.

3. Kartu kyla klausimas, ar tarpusavio pripažinimo principo taikymas turi ribas dingus pasitikėjimui, kuris turi sieti valstybes nares, jeigu galimai pažeidžiamos pagrindinės teisės, kurias jos gerbia.

4. Tačiau tarpusavio pripažinimas, kuris įgyvendinamas pačiu Europos arešto orderiu, kaip nurodyta, yra laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės „kertinis akmuo“[3], kurį Europos Sąjunga išsikėlė sau kaip tikslą ir kuris įtvirtintas Sutartyse.

1 — Originalo kalba: prancūzų.

2 — Pagrindų sprendimas, iš dalies pakeistas 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pamatiniu sprendimu 2009/299/TVR (OL L 81, p. 24; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 34, toliau – Pagrindų sprendimas).

3 — Kaip nurodyta Pagrindų sprendimo 6 konstatuojamojoje dalyje.

5. Taigi šioje byloje Teisingumo Teismas turi suderinti prašomo perduoti asmens pagrindinių teisių gerbimą ir absoliučią būtinybę sukurti šią bendrą erdvę, apsaugant, be kita ko, kito asmens teises ir laisves. Taigi Teisingumo Teismas turės iškelti klausimą, ar principus, kuriuos jis suformulavo kitose Sąjungos teisės srityse, pavyzdžiui, Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865), susijusiame su bendra Europos prieglobsčio sistema, galima pritaikyti specifiniam Europos arešto orderio mechanizmui, rizikuojant užblokuoti šį mechanizmą, kai už nusikaltimą gali likti nenubausta, o vykdančiosioms teisminėms institucijoms kilti labai sunkių pasekmių.

6. Iš tikrųjų manau, kad išeitis yra užtikrinti Europos arešto orderiu sukurtos sistemos, kurios pasekmes dabar reikia nustatyti, pusiausvyrą. Išlaikant tarpusavio pripažinimo principui šiuo orderiu suteikiamą galią, atsakymą pateikia numanomos arba aiškios Pagrindų sprendimo nuorodos į kai kuriuos esminius principus, visų pirma į proporcingumo principą – bendrąjį Sąjungos teisės principą.

7. Paaiškinsiu, kodėl, išduodančiosios teisminės institucijos, susidūrusios su atveju, kai kalėjimai yra bendrai perpildyti, todėl materialiosios sulaikymo sąlygos neatitinka pagrindinių teisių, privalo atlikti proporcingumo kontrolę, kad pateisintų būtinybę išduoti Europos arešto orderį, atsižvelgiant ir į nusikaltimo pobūdį, ir į konkrečią bausmės vykdymo tvarką.

8. Kadangi Europos arešto orderis yra Sąjungos teisės sukurta ir jos reglamentuojama priemonė, be kita ko, kiek tai susiję su jo išdavimo sąlygomis, tokį orderį norinčios išduoti teisminės institucijos turi įsitikinti ne tik tuo, kad jis atitinka Pagrindų sprendime nustatytas turinio ir formos sąlygas, bet ir tuo, kad jis išduotas laikantis proporcingumo principo. Kadangi tokia kontrolė leidžia geriau suprasti prašomo perduoti asmens perdavimo sąlygas, visų pirma jo perdavimo pasekmes, ji turi būti suprantama kaip priskiriama prie išduodančiajai valstybei narei tenkančių įpareigojimų užtikrinti pagarbą pagal Europos arešto orderį prašomo perduoti asmens pagrindinėms teisėms ir atitinkamai kaip pasitikėjimo, kurį turi iš anksto jai parodyti perduodančiosios valstybės teismai, rodiklis.

9. Galiausiai patikslinsiu, kad dėl šios kontrolės neturi būti išvengta išduodančiajai valstybei narei tenkančių įpareigojimų, susijusių su laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų pagrindinių teisių laikymusi ne tik pagal ESS 6 straipsnį, bet ir pagal Sąjungos teisės viršenybės principą bei lojalaus bendradarbiavimo pareigą, taip pat veiksmus, kurių Europos Sąjungos Taryba ir Europos Komisija turi būtinai imtis, kad padidintų sistemos veiksmingumą.

II – **Teisinis pagrindas**

10. Prieš analizuojant Teisingumo Teismui pateiktuose prejudiciniuose klausimuose iškeltas problemas, pirmiausia reikia priminti pagrindinius principus, kuriais bus grindžiama mano analizė. Jie įtvirtinti Sutartyse.

A – *Sutartys*

11. Pagal ESS 3 straipsnio 2 dalį ir SESV 67 straipsnio 1 dalį Sąjungos tikslas – būti nuolat besiplėtojančia laisvės, saugumo ir teisingumo erdve, kurioje, laikantis kiekvieno asmens pagrindinių teisių, užtikrinamas laisvas asmenų judėjimas, imantis atitinkamų priemonių nusikalstamumo prevencijos ir kovos su šiuo reiškiniu srityje.

12. Šiuo tikslu ESS 6 straipsnio 1 dalies pirmoje pastraipoje nustatyta, kad „Sąjunga pripažįsta <...> Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijoje [(toliau –Chartija)] išdėstytas teises, laisves ir principus“.

13. Be to, ESS 6 straipsnio 3 dalyje taip pat nustatyta, kad „pagrindinės teisės, kurias garantuoja [1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašyta] Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija [(toliau – EŽTK)] ir kurios kyla iš valstybėms narėms bendrų konstitucinių tradicijų, sudaro Sąjungos teisės bendruosius principus“.

14. SESV 82 straipsnyje, kuris yra ESV sutarties trečiosios dalies V antraštinėje dalyje „Laisvės, saugumo ir teisingumo erdvė“, nustatyta, kad „teisminis bendradarbiavimas baudžiamosiose bylose Sąjungoje grindžiamas nuosprendžių ir teismo sprendimų tarpusavio pripažinimo principu“. Kaip jau minėjau, šis principas yra valstybių narių teismų bendradarbiavimo baudžiamosiose bylose „kertinis akmuo“.

B – *Pagrindų sprendimas*

15. Pagrindų sprendimu nustatytas Europos arešto orderis sumanytas siekiant klasikinį ekstradicijos mechanizmą, kai yra reikalingas vykdomosios valdžios sprendimas, pakeisti nacionalinių teismų bendradarbiavimo priemone, grindžiama nuosprendžių ir teismo sprendimų tarpusavio pripažinimo ir valstybių narių tarpusavio pasitikėjimo principais [4].

16. Pagrindų sprendime nustatyta nauja, paprastesnė ir veiksmingesnė asmenų, nuteistų ar įtariamų pažeidus baudžiamąjį įstatymą, perdavimo sistema [5], labai griežtai apribojant nevykdymo pagrindus ir nustatant sprendimų, susijusių su Europos arešto orderiu, priėmimo terminus [6].

17. Nustatant veiksmingesnę ir rezultatyvesnę tvarką nei anksčiau, Europos arešto orderio mechanizmu Sąjungoje pirmiausia labai prisidedama prie nusikalstamos veiklos užkardymo. Kadangi šis mechanizmas leidžia užtikrinti vienoje iš valstybių narių padaryto nusikaltimo vykdytojų patraukimą baudžiamojon atsakomybėn, teisimą ir nuteisimą, šiuo metu, panaikinus Sąjungos vidaus sienas, tai yra labai svarbi apsaugos priemonė, be to, ja siekiama sustiprinti nukentėjusiųjų nuo baudžiamųjų nusikaltimų apsaugą, užtikrinant, pirma, kad jų vykdytojai galėtų būti teisiami ir nuteisti už padarytus nusikaltimus, ir, antra, kad jie būtų greičiau ir veiksmingiau perduoti teismui.

18. Pagrindų sprendimo 10–13 konstatuojamosios dalys suformuluotos taip:

„(10) Europos arešto orderio mechanizmas remiasi aukštu valstybių narių tarpusavio pasitikėjimu. Jo įgyvendinimą galima sustabdyti tik tuo atveju, jei viena iš valstybių narių sunkiai ir nuolat pažeidinėja [ES] 6 straipsnio 1 dalyje išdėstytus principus, Tarybos nustatytus pagal [ES] 7 straipsnio 1 dalį, ir dėl to atsiranda jos 7 straipsnio 2 dalyje nurodytos pasekmės [7].

(11) Valstybių narių tarpusavio santykiuose Europos arešto orderis turėtų pakeisti visus ankstesniuosius dokumentus, susijusius su ekstradicija, įskaitant Konvencijos, įgyvendinančios Šengeno susitarimą, III antraštinės dalies nuostatas, susijusias su ekstradicija.

(12) Šis [P]agrindų sprendimas grindžiamas pagarba pagrindinėms teisėms ir principams, kurie pripažįstami [ES] 6 straipsnyje ir kurie atsispindi [Chartijoje], ypač jos VI skyriuje <...>.

(13) Joks asmuo neturėtų būti perkeltas, išsiųstas ar perduotas valstybei, kurioje yra rimtas pavojus, kad jam bus pritaikyta mirties bausmė, kankinimai arba kitoks nežmoniškas ar žeminantis elgesys arba bausmė.“

4 — SESV 82 straipsnio 1 dalis ir Pagrindų sprendimo 5, 6, 10 ir 11 konstatuojamosios dalys.

5 — Sprendimai *Radu* (C-396/11, EU:C:2013:39, 34 punktas) ir *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107, 37 punktas).

6 — Sprendimas *F.* (C-168/13 PPU, EU:C:2013:358, 57 ir 58 punktai).

7 — Nors šioje 10 konstatuojamojoje dalyje nurodyta ES 7 straipsnio 1 dalis ir ES 7 straipsnio 2 dalis, man atrodo, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas atitinkamai norėjo nurodyti ES 7 straipsnio 2 dalį ir 7 straipsnio 3 dalį.

19. Pagrindų sprendimo 1 straipsnyje „Europos arešto orderio apibrėžimas ir įpareigojimas jį vykdyti“ nustatyta:

„1. Europos arešto orderis yra teisminis sprendimas, kurį išduoda valstybė narė, kad kita valstybė narė areštuotų ir perduotų prašomą perduoti asmenį, siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn arba vykdyti laisvės atėmimo bausmę, arba sprendimą dėl įkalinimo.

2. Valstybės narės vykdo Europos arešto orderį, remdamosi tarpusavio pripažinimo principu ir vadovaudamosi šio [P]agrindų sprendimo nuostatomis.

3. Šis [P]agrindų sprendimas nekeičia pareigos gerbti pagrindines teises ir pagrindinius teisinius principus, įtvirtintus [ES] 6 straipsnyje.“

20. Pagrindų sprendimo 3–4a straipsniai atitinkamai skirti Europos arešto orderio privalomo bei neprivalomo nevykdymo pagrindams.

III – **Pagrindinės bylos ir prejudiciniai klausimai**

21. Šie prašymai priimti prejudicinį sprendimą pateikti *Generalstaatsanwaltschaft Bremen* (Brėmeno prokuratūra) tiriant P. Aranyosi ir R. Căldăraru perdavimo jų kilmės valstybės narės teisminėms institucijoms teisėtumą [8].

22. Byloje *Aranyosi* (C-404/15) Vokietijos teismai nagrinėja prašymą perduoti suinteresuotąjį asmenį pagal du Europos arešto orderius, kuriuos atitinkamai 2014 m. lapkričio 4 d. ir gruodžio 31 d. išdavė *Miskolci járásbíróság* (Miškolco apylinkės teismas, Vengrija), kad būtų galima vykdyti minėto asmens baudžiamąjį persekiojimą. P. Aranyosi yra Vengrijos pilietis, šiuo metu gyvenantis Brėmerhafene (Vokietija) pas savo motiną kartu su drauge ir mažamečiu vaiku.

23. Jis kaltinamas, pirma, tuo, kad įsibrovė į namą Sajohidveg (Vengrija) ir pavogė 2 500 EUR bei 100 000 Vengrijos forintų (HUF) (maždaug 313 EUR) grynųjų, taip pat įvairių brangių daiktų ir, antra, tuo, kad įsilaužė į Sajohidveg mokyklą, sugadino fizinį turtą ir pavogė techninės įrangos bei grynųjų pinigų, kurių bendra vertė 244 000 HUF (maždaug 760 EUR).

24. Byloje *Căldăraru* (C-659/15 PPU) Vokietijos teismai taip pat nagrinėja prašymą perduoti suinteresuotąjį asmenį pagal 2015 m. spalio 29 d. *Judecătoria Făgăraş* (Fegerašo apylinkės teismas, Rumunija) išduotą Europos arešto orderį siekiant vykdyti įsiteisėjusiu nuosprendžiu paskirtą vienų metų ir aštuonių mėnesių laisvės atėmimo bausmę. R. Căldăraru yra Rumunijos pilietis.

25. 2013 m. gruodžio 17 d. jis buvo nuteistas laisvės atėmimo bausme, atidedant jos vykdymą, už vairavimą neturint vairuotojo pažymėjimo, o 2014 m. rugpjūčio 5 d. R. Căldăraru, vykdamas į savo tėvo gyvenamąją vietą, vėl padarė tokį patį pažeidimą.

26. 2015 m. lapkričio 8 d. R. Căldăraru buvo sulaikytas Brėmene (Vokietija) ir suimtas ekstradicijos tikslu.

27. Per apklausas ir P. Aranyosi, ir R. Căldăraru prieštaravo jų perdavimui išduodančioms teisminėms institucijoms, ir pareiškė, kad nesutinka su supaprastintos perdavimo tvarkos taikymu.

8 — Pagal 1982 m. gruodžio 23 d. Tarptautinės teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose įstatymo (*Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen*), iš dalies pakeisto 2006 m. liepos 20 d. Įstatymu dėl Europos arešto orderio (*Europäisches Haftbefehlsgesetz*) (*BGBl.* 2006 I, p. 1721, toliau – IRG), 29 straipsnio 1 dalį *Oberlandesgericht* (Apeliacinis apygardos teismas, Vokietija) prokuratūros prašymu sprendžia dėl ekstradicijos teisėtumo, jeigu teisiamasis nesutinka su ekstradicija. Pagal IRG 32 straipsnį sprendžiama priimant nutartį.

28. Abiejose minėtose bylose Brėmeno prokuratūra paprašė išduodančiųjų teisminių institucijų nurodyti įstaigų, kuriose suinteresuotieji asmenys kalės, kai bus perduoti, pavadinimą, atsižvelgiant į laikymo laisvės atėmimo vietoje sąlygas, neatitinkančias būtinųjų europinių standartų. Nė viena iš minėtų institucijų negalėjo pateikti atsakymo į šį klausimą, tad Brėmeno prokuratūrai, atsižvelgiant į Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 3 dalies ir IRG 73 straipsnio [9] nuostatas, kilo klausimas dėl tokio perdavimo teisėtumo.

29. Taigi šie prašymai priimti prejudicinį sprendimą pateikti labai ypatingomis aplinkybėmis, kurioms būdinga tai, kad šiuo atveju tokią išvadą yra padariusi ne Europos Vadovų Taryba pagal ESS 7 straipsnyje numatytą sankcijų mechanizmą, aiškiai nurodytą Pagrindų sprendimo 10 konstatuojamojoje dalyje, o Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT).

30. Sprendime *Iavoc Stanciu / Rumunija* [10] ir principiniame Sprendime [11] *Varga ir kt. / Vengrija* [12] EŽTT konstatavo, kad Rumunijos ir Vengrijos penitencinės sistemos bendrai veikia netinkamai, dėl to, be kitų dalykų, kalėjimai yra perpildyti ir kalinami asmenys, kol yra laisvės atėmimo vietose, patiria arba gali patirti nežmonišką arba žeminantį elgesį, prieštaraujantį EŽTK 2, 3 ir 5 straipsniams.

31. Jeigu paaiškėtų, kad Rumunijoje dešimt suimtųjų gali būti laikomi 9 m^2, kai kiekvienam iš jų tenka mažiau nei 2 m^2 gyvenamojo ploto, ir jeigu tiesa tai, kad šiuo metu Europos Žmogaus Teisių Teismas dėl to nagrinėja kelis šimtus asmenų pareiškimų, telieka kelti klausimą dėl Europos arešto orderio, nesvarbu, ar jis išduotas siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn, ar vykdyti laisvės atėmimo bausmę, vykdymo teisėtumo, atsižvelgiant į prašomo perduoti asmens pagrindinių teisių apsaugą.

32. Šią išvadą Europos Žmogaus Teisių Teismas jau padarė trijuose principiniuose sprendimuose, atitinkamai susijusiuose su Italijos Respublika, Bulgarijos Respublika ir Vengrija [13].

33. Vis dėlto minėto teismo praktika rodo, kad 47 Europos Tarybos valstybėse narėse, iš jų – ir Sąjungos valstybėse narėse, reguliariai kyla penitencinės sistemos problemų.

34. Bylose, susijusiose su Lietuvos Respublika, Lenkijos Respublika ir Slovėnijos Respublika [14], Europos Žmogaus Teisių Teismas yra nusprendęs, jog perpildyti kalėjimai pasiekė tokį lygį, kad vien šio veiksnio gali pakakti EŽTK 3 straipsnio pažeidimui konstatuoti. Be to, nors Europos Žmogaus Teisių Teismas šiuo klausimu nepriėmė principinio sprendimo, jis konstatavo, kad problemos, kylančios dėl kalėjimų perpildymo Belgijoje, yra struktūrinio pobūdžio ir apima ne vien konkretų bylos ieškovo atvejį [15].

9 — IRG 73 straipsnyje nustatyta, kad „jeigu šiuo klausimu nepateiktas prašymas, teisminė pagalba r informacijos perdavimas yra neteisėtas, jeigu pažeidžiami esminiai Vokietijos teisinės sistemos principai. Jeigu prašymas pateikiamas pagal aštuntą, devintą ir dešimtą dalis, teisminė pagalba yra neteisėta, jeigu ja pažeidžiami [ESS] straipsnyje įtvirtinti principai“.

10 — 2012 m. liepos 24 d. Nr. 35972/05. Tame sprendime Europos Žmogaus Teisių Teismas nurodė, kad, nepaisant Rumunijos valdžios institucijų pastangų pagerinti padėtį, šioje srityje yra struktūrinė problema.

11 — Pagal principinio sprendimo procedūrą Europos Žmogaus Teisių Teismas gali konstatuoti EŽTK pažeidimą dėl sisteminių, pasikartojančių ir nuolatinių problemų, susijusių su laikymo laisvės atėmimo vietose sąlygomis, kurios turi arba gali turėti įtaką daugeliui asmenų.

12 — 2015 m. kovo 10 d. Nr. 14097/12, 45135/12, 73712/12, 34001/13, 44055/13 ir 64586/13. Tame sprendime Europos Žmogaus Teisių Teismas pažymėjo, kad Vengrijos penitencinė sistema apskritai veikia netinkamai, atsižvelgiant į tai, kad dėl Vengrijos pagal EŽTK 3 straipsnį jau yra priimta daug sprendimų, o šiuo metu prieš šią valstybę nagrinėjama 450 pareiškimų (žr., be kita ko, 99 ir 100 punktus).

13 — Atitinkamai žr. 2013 m. sausio 8 d. EŽTT sprendimą *Torreggiani ir kt. / Italija*, Nr. 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 ir 37818/10; 2015 m. sausio 27 d. Sprendimą *Neshkov ir kt. / Bulgarija*, Nr. 36925/10, 21487/12, 72893/12, 73196/12, 77718/12 ir 9717/13, taip pat minėtą Sprendimą *Varga ir kt. / Vengrija*.

14 — Atitinkamai žr. 2005 m. balandžio 7 d. EŽTT sprendimą *Karalevičius / Lietuva*, Nr. 53254/99; 2009 m. spalio 22 d. Sprendimą *Norbert Sikorski / Lenkija*, Nr. 17599/05 ir 2011 m. spalio 20 d. Sprendimą *Mandic ir Jovic / Slovėnija*, Nr. 5774/10 ir 5985/10.

15 — Žr. 2014 m. lapkričio 25 d. EŽTT sprendimą *Vasilescu / Belgija*, Nr. 64682/12.

35. 2011 m. Europos Parlamentas ir Komisija išreiškė rūpestį dėl to, kaip laikymo laisvės atėmimo vietose sąlygos šiose valstybėse narėse gali paveikti tarpusavio pasitikėjimą ir tinkamą tarpusavio pripažinimo priemonių veikimą laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje [16].

36. Praėjus penkeriems metams nuo to laiko, Teisingumo Teismas dabar nagrinėja šį klausimą, iškeltą šiuose prašymuose priimti prejudicinį sprendimą.

37. Manydamas, kad reikia prašyti Teisingumo Teismo išaiškinti Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 3 dalį, *Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen* (Brėmeno apeliacinis apygardos teismas) nusprendė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti tokius prejudicinius klausimus:

„1. Ar Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 3 dalį reikia aiškinti taip, kad negalima perduoti asmens siekiant jį patraukti baudžiamojon atsakomybėn [(byloje C-404/15) arba vykdyti baudžiamąsias sankcijas (byloje C-659/15 PPU)], jei yra svarių priežasčių manyti, kad dėl laisvės atėmimo sąlygų orderį išduodančioje valstybėje narėje pažeidžiamos to asmens pagrindinės teisės ir bendrieji teisės principai, įtvirtinti Europos Sąjungos sutarties 6 straipsnyje, o gal šią nuostatą reikia aiškinti taip, kad tokiais atvejais vykdančioji valstybė narė sprendimą dėl perdavimo teisėtumo gali arba turi susieti su reikalavimu suteikti garantiją, kad bus laikomasi laisvės atėmimo sąlygų? Ar vykdančioji valstybė narė gali arba turi nustatyti konkrečius minimalius reikalavimus dėl laisvės atėmimo sąlygų, kurias reikalaujama užtikrinti?

2. Ar Pagrindų sprendimo 5 straipsnį ir 6 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad orderį išduodanti teisminė institucija taip pat turi įgaliojimus suteikti garantiją, kad bus laikomasi laisvės atėmimo sąlygų, o gal tai yra orderį išduodančiosios valstybės narės kompetencija?“

38. Nors byloje C-404/15 pateikti klausimai susiję su Europos arešto orderio, išduoto siekiant patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, vykdymu, o byloje C-659/15 PPU pateikti klausimai susiję su Europos arešto orderio, išduoto siekiant vykdyti laisvės atėmimo bausmę, vykdymu, šie klausimai nagrinėtini kartu, nes pateikti dėl identiškos problemos. Be to, nagrinėsiu juos kartu ir todėl, kad jie yra susiję, nes papildo vienas kitą.

IV – **Pirminės pastabos, susijusios su sunkumais, kilusiais pritaikant Sprendime *N. S. ir kt.* nustatytus principus**

39. Dauguma valstybių narių siūlo pritaikyti principą, kurį Teisingumo Teismas nustatė Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865) [17]. Iš tiesų ši mintis kyla, atsižvelgiant į analogiškas faktines aplinkybes, į kurias atkreipiamas dėmesys ir kurios vertinamos ne kaip visuma, o atskirai.

40. Ši analogija susijusi su tuo, kad byloje, kurioje priimtas minėtas sprendimas, kaip ir pagrindinėse bylose, valstybėje narėje, į kurią asmuo turėjo būti perduotas, jeigu jo prieglobsčio prašymas būtų atmestas, buvo sisteminių trūkumų, kuriuos konstatavo Europos Žmogaus Teisių Teismas, išnagrinėjęs jam pateiktus individualius skundus.

16 — Žr. 2011 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento rezoliuciją dėl įkalinimo sąlygų ES (OL C 168 E, 2013, p. 82) ir Komisijos ataskaitos Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Tarybos pagrindų sprendimo dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos įgyvendinimo nuo 2007 m. [COM(2011) 175 *final*] 4 punktą.

17 — Byloje, kurioje priimtas šis sprendimas, prieglobsčio prašytojai iš Afganistano, Irano ir Alžyro prieštaravo jų perdavimui iš Jungtinės Karalystės ir Airijos į Graikiją, valstybę narę, kompetentingą nagrinėti jų prašymą pagal 2003 m. vasario 18 d. Tarybos reglamentą (EB) Nr. 343/2003, nustatantį valstybės narės, atsakingos už trečiosios šalies piliečio vienoje iš valstybių narių pateikto prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, nustatymo kriterijus ir mechanizmus (OL L 50, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 109), nes Graikijoje dėl jų laikymo laisvės atėmimo vietose sąlygų jie galėjo patirti nežmonišką ir žeminantį elgesį, kaip tai suprantama pagal Chartijos 4 straipsnį.

41. Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865) Teisingumo Teismas nutarė, kad valstybės narės, įskaitant nacionalinius teismus, neturi perduoti prieglobsčio prašytojo į „atsakingą valstybę narę“, kaip tai suprantama pagal Reglamentą Nr. 343/2003, jeigu dėl turimų priemonių jos negali nežinoti, kad dėl sisteminių prieglobsčio procedūros trūkumų ir prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo sąlygų šioje valstybėje narėje su jais gali būti elgiamasi nežmoniškai arba žeminančiai, kaip tai suprantama pagal Chartijos 4 straipsnį [18].

42. Remiantis minėto sprendimo motyvais, valstybė narė, kurios teritorijoje yra prieglobsčio prašytojas, turi pati išnagrinėti prieglobsčio prašymą, jeigu „atsakinga“ valstybė narė, kaip tai suprantama pagal Reglamentą Nr. 343/2003, nesuteikia pakankamų garantijų, susijusių su užsieniečių sulaikymo sąlygomis.

43. Nesvarbu, kokia patraukli, visų pirma dėl savo paprastumo, ši teismo praktika, man atrodo, kad ji netaikytina aiškinant Pagrindų sprendimo nuostatas pagal analogiją.

44. Iš tiesų atrodo, kad taip yra dėl įvairių priežasčių.

45. Pirma, principu, kurį Teisingumo Teismas įtvirtino Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865), į Sąjungos lygmenį perkeliamas esminis principas, kuriuo prieglobsčio teisės srityje reglamentuojamos perkėlimo ir išsiuntimo taisyklės. Šis principas, pagal kurį niekas negali būti perkeltas, išsiųstas arba išduotas į valstybę, kurioje jam gresia mirties bausmė arba kurioje gali patirti kankinimų ar kitokį nežmonišką ar žeminantį elgesį arba būti taip baudžiamas, įtvirtintas Chartijos 19 straipsnio 2 dalyje ir EŽTK 3 straipsnyje.

46. Tačiau reikia konstatuoti, kad Europos arešto orderio mechanizmo srityje Sąjungos teisės aktų leidėjas aiškiai atmetė šio principo pritaikymą dėl Pagrindų sprendimo 13 konstatuojamojoje dalyje nurodytų priežasčių.

47. Toje konstatuojamojoje dalyje nurodyta, kad „joks asmuo neturėtų būti perkeltas, išsiųstas ar perduotas [išduotas] valstybei, kurioje yra rimtas pavojus, kad jam bus pritaikyta mirties bausmė, kankinimai arba kitoks nežmoniškas ar žeminantis elgesys arba bausmė“.

48. „Prašomas perduoti“ asmuo niekur nepaminėtas. Tačiau, kadangi ši sąvoka apibūdina esminį, naują Europos arešto orderiu sukurtą mechanizmą, mažai tikėtina, kad Sąjungos teisės aktų leidėjas būtų jos nenurodęs, jeigu būtų ketinęs Europos arešto orderiu numatytai asmens perdavimo procedūrai taikyti minėtoje konstatuojamojoje dalyje nurodytus principus. Taip Sąjungos teisės aktų leidėjas aiškiai atskyrė taisykles, kuriomis reglamentuojamas Europos arešto orderis, nuo taisyklių, kuriomis apibrėžiama bendra Europos prieglobsčio sistema. Jis taip pat aiškiai išreiškė siekį nebetaikyti tradicinių ekstradicijos taisyklių, ir tai yra visiškai pateisinama, norint jas pakeisti tarpusavio pripažinimu ir pasitikėjimu grindžiamu teisminiu bendradarbiavimu [19].

49. Antra, nors ir bendra Europos prieglobsčio sistema, ir Europos arešto orderio mechanizmas padeda siekti laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės tikslų, jų pačių tikslai yra skirtingi ir kiekvienam iš šių mechanizmų būdingi savi ypatumai, specifinės taisyklės ir principai.

50. Pirma, bendra Europos prieglobsčio sistema grindžiama išsamiu Sąjungos lygmeniu suderintų taisyklių rinkiniu. Materialinė ir procesinė baudžiamoji teisė nėra visiškai suderinta Sąjungos lygmeniu ir jai vis dėlto tebetaikomas baudžiamosios teisės teritorialumo principas.

18 — Žr., be kita ko, šio sprendimo 86, 94 ir 106 punktus.

19 — Pagrindų sprendimo 13 konstatuojamąją dalį reikia aiškinti atsižvelgiant į jo 28 straipsnio nuostatas, o jame įtvirtintas principas taikomas, kai, įvykdžius Europos arešto orderį, išduodančiojoje valstybėje narėje kyla perkėlimo, išsiuntimo arba ekstradicijos klausimas.

51. Antra, bendra Europos prieglobsčio sistema siekiama sukurti apsaugos ir solidarumo erdvę bėgantiems nuo persekiojimo arba šiurkščių pažeidimų asmenims, prašantiems tarptautinės apsaugos. Savo ruožtu Europos arešto orderiu siekiama užtikrinti baudžiamųjų nusikaltimų užkardymą Sąjungoje, sudarant galimybes persekioti nusikaltimus padariusius asmenis, juos teisti ir nuteisti.

52. Trečia, bendra Europos prieglobsčio sistema grindžiama visiškai administracinio pobūdžio nagrinėjimo procedūra, kurios tikslas – sužinoti, ar atitinkamas asmuo turi teisę į pabėgėlio statusą, o jeigu ne, tuomet perkelti jį už Sąjungos teritorijos. Europos arešto orderis yra tik Sąjungos vidaus mechanizmas, be to, jis grindžiamas išimtinai teisminio pobūdžio procedūra. Ne valstybė narė, o nacionalinis teismas prašo įkalinti asmenį, o pagal Pagrindų sprendimą kitos valstybės narės tam tikromis sąlygomis, t. y. su tam tikromis išlygomis, įpareigojamos tenkinti šį prašymą.

53. Ketvirta, pagal bendrą Europos prieglobsčio sistemą sprendimas sulaikyti asmenį atsakingai valstybei narei yra kraštutinė priemonė, kuri visiškai subsidiari, susijusi su būtinybe užtikrinti išsiuntimą. Suėmimas, kurį lemia Europos arešto orderis, yra norma ir nustatomas teismo sprendimu, kuriuo baudžiamąjį nusikaltimą padaręs asmuo nuteisiamas apkaltinamuoju nuosprendžiu arba kuriuo reikalaujama, kad, taikant prievartos priemones, jis atvyktų į teismą ir būtų ten teisiamas.

54. Galiausiai reikia atsižvelgti į teismo praktikos, suformuluotos Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865), taikymo tikslą ir labai konkrečias pasekmes Europos arešto orderio mechanizmui, taip pat tokio taikymo ribas, atsižvelgiant į valstybės narės vaidmenį ir įgaliojimus vykdant Europos arešto orderį.

55. Byloje, kurioje priimtas Sprendimas *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865), buvo siekiama sužinoti, kuri iš valstybių narių yra atsakinga už prieglobsčio prašymo nagrinėjimą, kaip tai suprantama pagal Reglamentą Nr. 343/2003. Kalbant labai konkrečiai, Teisingumo Teismo sprendime kompetentingoms Jungtinės Karalystės ir Airijos valdžios institucijoms įtvirtintas reikalavimas pagal minėtame reglamente nurodytus kriterijus nustatyti kitą „atsakingą valstybę narę“, arba kad jos pačios išnagrinėtų prieglobsčio prašymą ir, jei taikytina, pareikalautų iškelti suinteresuotuosius asmenis iš jų teritorijos. Taigi reikėjo taikyti nustatytos teritorinės jurisdikcijos taisyklės išimtį siekiant paskirstyti administracinių procedūrų, kurioms taikomi bendri esminiai kriterijai, naštą visoms valstybėms narėms.

56. Pagrindinėse bylose siekiama visai kitokio tikslo, nes reikia užtikrinti viešąją tvarką ir visuomenės saugumą, leidžiant patraukti P. Aranyosi baudžiamojon atsakomybėn, taip pat užtikrinant laisvės atėmimo bausmės vykdymą R. Căldăraru.

57. Be to, labai skiriasi praktinių pasekmių mastas, nes pagal principus, kuriuos Teisingumo Teismas patvirtino Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865), vykdančiosios teisminės institucijos turėtų atsisakyti perduoti prašomą perduoti asmenį.

58. Tačiau, priešingai bendrai Europos prieglobsčio sistemai, kuri, kaip jau minėjau, yra iš esmės suderinta, materialinė ir procesinė baudžiamoji teisė Sąjungoje nėra visiškai suderinta ir jai vis dėlto taikomas baudžiamosios teisės teritorialumo principas.

59. Tai reiškia, kad jeigu vykdant Europos arešto orderį, išduotą siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn, būtų pritaikytas principas, kurį Teisingumo Teismas suformulavo Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865), vykdančiosios teisminės institucijos nebegalėtų perduoti siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn prašomo perduoti asmens, ir iš principo nebeturėtų jurisdikcijos patraukti jo baudžiamojon atsakomybėn vietoj išduodančiųjų teisminių institucijų. Kaip aiškiai matyti iš sprendimo dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą byloje C-404/15, pirmiausia iš Miškolco apygardos prokuratūros tvirtinimų, pažeidimo nustatymas ir sankcijų parinkimas priklauso tik Vengrijos teisminių institucijų jurisdikcijai.

60. Taigi yra neabejotina ir akivaizdi rizika, kad už nusikaltimą liks nenubausta, o jo vykdytojas nusikals dar kartą ir taip pažeis kitų Sąjungos piliečių teises ir laisves.

61. Vykdant Europos arešto orderį, išduotą siekiant įvykdyti laisvės atėmimo bausmę, problema gali atrodyti ne tokia kebli, nes jeigu prašomas perduoti asmuo gyvena vykdančiosios valstybės narės teritorijoje, šios valstybės narės teisminės institucijos galbūt galėtų imtis įvykdyti šią bausmę remdamosi Pagrindų sprendimo 4 straipsnio 6 punktu. Be to, išduodančiosios teisminės institucijos galėtų remtis 2008 m. lapkričio 27 d. Tarybos pamatiniu sprendimu 2008/909/TVR dėl nuosprendžių baudžiamosiose bylose tarpusavio pripažinimo principo taikymo skiriant laisvės atėmimo bausmes ar su laisvės atėmimu susijusias priemones, siekiant jas vykdyti Europos Sąjungoje [20], kad šis asmuo galėtų atlikti bausmę vykdančiosios valstybės narės teritorijoje.

62. Net jei tai būtų įmanoma, vis dėlto taikant principą, kurį Teisingumo Teismas suformulavo Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865), atsirastų skirtingas požiūris į Europos arešto orderio mechanizmą, vertinant pagal tai, ar prašomas perduoti asmuo dar kaltinamas, ar jau nuteistas; taigi būtų pažeistas lygybės principas.

63. Be to, negalima atmesti, kad toks sprendimas galiausiai nepaskatintų patraukimo baudžiamojon atsakomybėn arba laisvės atėmimo bausmės vykdymo tikslais prašomų perduoti asmenų vykti į kitas valstybes nares siekiant išvengti baudžiamosios atsakomybės arba kad jų laisvės atėmimo bausmė būtų vykdoma ten. Taigi šios valstybės taptų prieglobsčio valstybėmis, kaip per Teisingumo Teisme vykusį posėdį aiškiai pažymėjo Brėmeno generalinis prokuroras. Kaip neleisti, kad šios valstybės patirtų sunkumų ir nepradėtų nevykdyti įsipareigojimų? Aišku, to būtų išvengta, jeigu jos nevykdytų bausmių, dėl kurių atsisakė vykdyti Europos arešto orderį. Tokias pasekmes reikia rimtai įvertinti.

64. Be to, vertinant pagal tai, kiek valstybių narių, atsižvelgiant į Europos Žmogaus Teisių Teismo arba Komisijos padarytas išvadas, laikytinos nevykdančiomis įsipareigojimų dėl asmenų laikymo laisvės atėmimo vietose sąlygų, atrodytų, kad jos yra labai tinkamos prieglobsčio valstybės. Kadangi jų kalėjimai ir taip perpildyti, mažai tikėtina, kad jos dar padidins savo įkalinimo įstaigų užimtumą, priimdamos kitų valstybių narių teisminių institucijų nuteistus asmenis.

65. Taigi, atsižvelgiant į visus šiuos argumentus, reikia pripažinti, kad, pritaikius principą, kurį Teisingumo Teismas suformulavo Sprendime *N. S. ir kt.* (C-411/10 ir C-493/10, EU:C:2011:865), kiltų didelių kliūčių, susijusių su Europos arešto orderio pobūdžiu ir tikslais, be to, būtų ne tik paralyžiuotas Pagrindų sprendime nustatytas mechanizmas, bet ir vykdančiosioms teisminėms institucijoms kiltų labai sunkių ir žalingų pasekmių, kurias dar aptarsiu.

V – **Analizė**

66. Savo klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia Teisingumo Teismo ar, atsižvelgiant į Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 3 dalies formuluotę, teisminė institucija, vykdanti Europos arešto orderį, turi perduoti siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn arba vykdyti laisvės atėmimo bausmę prašomą perduoti asmenį, jeigu jis išduodančiojoje valstybėje narėje gali būti laikomas laisvės atėmimo vietoje jo pagrindines teises pažeidžiančiomis materialiosiomis sąlygomis, o jeigu taip, tai kokiomis sąlygomis ir kokius formalumus taikydama minėta institucija turi tai padaryti.

20 — OL L 327, p. 27.

67. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo iškelta problema susijusi ne su trūkumu, paveikiančiu Europos arešto orderio galiojimą, ir ne su trūkumu, turinčiu įtaką tyrimo procedūrai, teismo nuosprendžiui ar išduodančiojoje valstybėje narėje taikytinoms teisių gynimo priemonėms. Trūkumas susijęs su laikymo šios valstybės laisvės atėmimo vietose sąlygomis, t. y. etapu po Europos arešto orderio įvykdymo. Dėl šio trūkumo kyla pavojus, kad perduotas asmuo bus laikomas laisvės atėmimo vietoje tokiomis materialiomis sąlygomis, kurios neatitinka Chartijos 4 straipsnyje įtvirtintų garantijų.

68. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo klausimas susijęs su klasikine įvairių pagrindinių tikslų pusiausvyros išlaikymo problema, būtinybe juos pasiekti ir galimybe tai padaryti nepaneigiant ir net nesumažinant garantijų, dėl kurių Sąjunga yra teisės ir laisvės erdvė.

69. Pirmiausia tradiciškai išanalizuosiu Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 3 dalies tekstą, šios nuostatos struktūrą ir pagrindinius principus, kuriais ji grindžiama. Tuomet padarysiu išvadą, kad Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 3 dalies negalima aiškinti kaip suteikiančios pagrindą nevykdyti Europos arešto orderio.

70. Vis dėlto nekonstatuosiu absoliučios perdavimo pareigos, jeigu įvykdžius Europos arešto orderį galėtų nutikti taip, kaip nurodė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas.

71. Tada paaiškinsiu priežastis, dėl kurių yra būtina proporcingumo kontrolė, kai teisminė institucija, neatsižvelgdama į tai, kad valstybės įkalinimo įstaigose trūksta vietų ir priimta daug sprendimų dėl šioje valstybėje taikomų materialiųjų laikymo laisvės atėmimo vietose sąlygų, prieštaraujančių pagrindinėms teisėms, nusprendžia išduoti Europos arešto orderį už nesunkius nusikaltimus.

A – *Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 3 dalies formuluotė*

72. Pagrindų sprendimo 1 straipsnis vadinasi „Europos arešto orderio apibrėžimas ir įpareigojimas jį vykdyti“.

73. Taigi Sąjungos teisės aktų leidėjas šio straipsnio 1 dalyje apibrėžė Europos arešto orderio dalyką, o jo 2 dalyje nustatė principą, pagal kurį valstybės narės turi vykdyti Europos arešto orderį pagal tarpusavio pripažinimo principą.

74. Minėto straipsnio 3 dalyje nurodant, kad „šis [P]agrindų sprendimas nekeičia pareigos gerbti pagrindines teises ir pagrindinius teisinius principus, įtvirtintus [ES] 6 straipsnyje“, Sąjungos teisės aktų leidėjas tiesiog primena kiekvienai valstybei narei, kad jos pagal šią nuostatą turi gerbti pagrindines teises.

75. Kaip bus matyti, šiuo įpareigojimu išreiškiamas valstybių narių tarpusavio pasitikėjimo principas, kurį Teisingumo Teismas priminė savo Nuomonėje 2/13 (EU:C:2014:2454).

76. Taigi Sąjungos teisės aktų leidėjas Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 2 ir 3 dalyse nustato principus, kuriais grindžiamas Europos arešto orderio vykdymas, t. y. atitinkamai teismų sprendimų tarpusavio pripažinimo principą ir valstybių narių tarpusavio pasitikėjimo principą.

77. Minėtos 2 ir 3 dalys papildo viena kitą, o abu jose įtvirtinti principai yra neatsiejami vienas nuo kito, nes tarpusavio pripažinimo principas grindžiamas valstybių narių tarpusavio pasitikėjimu, kad kiekviena iš jų laikosi Sąjungos teisės, ypač pagrindinių teisių.

78. Todėl, atsižvelgiant į šias aplinkybes, Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 3 dalies negalima aiškinti kaip nuostatos, kuria siekiama nustatyti Europos arešto orderio vykdymo principo išimtį.

B – *Dėl sistemos loginės struktūros*

79. Jeigu Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 3 dalį aiškintume kaip nuostatą, pagal kurią vykdančiajai teisminei institucijai leidžiama atsisakyti vykdyti Europos arešto orderį motyvuojant tuo, kad prašomas perduoti asmuo gali būti laikomas laisvės atėmimo vietoje materialiomis sąlygomis, kurios pažeidžia jo pagrindines teises, toks aiškinimas akivaizdžiai neatitiktų sistemos loginės struktūros.

80. Pirma, dėl tokio aiškinimo atsirastų nevykdymo pagrindas, kurio aiškiai nenumatė Sąjungos teisės aktų leidėjas.

81. Taigi tai prieštarautų ne tik Sąjungos teisės aktų leidėjo aiškiai įtvirtintai valiai išsamiai dėl teisinio saugumo priežasčių numatyti atvejus, kai Europos arešto orderis negali būti vykdomas, bet ir Teisingumo Teismo praktikai, kurioje Pagrindų sprendimas ir, be kita ko, jo 3–4a straipsniuose numatyti nevykdymo pagrindai aiškinami labai siaurai.

82. Antra, dėl tokio aiškinimo, be Pagrindų sprendimo 10 konstatuojamojoje dalyje aiškiai nurodyto pagrindo, būtų nustatytas pagrindas sistemingai nevykdyti valstybių narių, kurių įkalinimo įstaigos patiria didelių sunkumų, išduotus Europos arešto orderius.

83. Minėtoje konstatuojamojoje dalyje Sąjungos teisės aktų leidėjas aiškiai numato galimybę sustabdyti Europos arešto orderio mechanizmo taikymą valstybei narei, jeigu ji sunkiai ir nuolat pažeidžia ES 6 straipsnio 1 dalyje įtvirtintus principus.

84. Komisija „nuolatinį“ pažeidimą apibrėžia kaip „sistemingą pavienių pažeidimo atvejų pasikartojimą“ [21] ir pažymi, jog reikia atsižvelgti į tai, kad „tarptautinis teismas, pavyzdžiui, Europos Žmogaus Teisių Teismas <...>, yra ne kartą nusprendęs, kad valstybė per tam tikrą laiką [darė] to paties pobūdžio pažeidimą ir neparodė ketinimo praktiškai ištaisyti šią padėtį“ [22].

85. Man nekyla abejonių, kad šiuo atveju taip ir yra.

86. Tačiau Pagrindų sprendimo 10 konstatuojamojoje dalyje Sąjungos teisės aktų leidėjas kaip kraštutinio atvejo vis dėlto nenumato politiškai atsakingų asmenų įsikišimo Europos arešto orderio mechanizmui sustabdyti, nes tik Europos Vadovų Taryba, laikydamasi ES 7 straipsnio 2 dalyje numatytos tvarkos, gali pradėti procedūrą dėl kai kurių nagrinėjamos valstybės narės teisių sustabdymo. Tačiau ši procedūra yra sunki ir sudėtinga, nes Europos Vadovų Taryba turi priimti sprendimą vienbalsiai trečdalio valstybių narių arba Komisijos siūlymu, pritarus Parlamentui, ir, akivaizdu, tam reikalinga tvirta politinė valia.

87. Sąjungos teisės aktų leidėjas, suteikdamas galimybę sustabdyti Europos arešto orderio mechanizmą taikant ES 7 straipsnio 2 dalyje numatytą sankcijų mechanizmą tik Europos Vadovų Tarybai, siekė labai griežtai apibrėžti šį atvejį ir aiškiai nenorėjo palikti vykdančiosioms teisminėms institucijoms galimybės tokiomis aplinkybėmis atsisakyti vykdyti Europos arešto orderį.

88. Jeigu būtų norėjęs suteikti tokią galimybę, jis turėjo daug progų tai padaryti.

89. Visų pirma Sąjungos teisės aktų leidėjas būtų galėjęs tai nurodyti Pagrindų sprendimo 10 konstatuojamojoje dalyje.

21 — Žr. Komisijos komunikato Europos Parlamentui ir Tarybai dėl Europos Sąjungos sutarties 7 straipsnio – Pagarba vertybėms, kuriomis grindžiama Sąjunga, ir jų skatinimas [COM(2003) 606 *final*], 1.4.4 punktą.

22 — Ten pat.

90. Be to, jis būtų galėjęs pagal analogiją taikyti esminį principą, kuriuo reglamentuojamos perkėlimo, išsiuntimo ir ekstradicijos taisyklės, įtvirtintą Pagrindų sprendimo 13 konstatuojamojoje dalyje, pagal kurią, primenu, „joks asmuo neturėtų būti perkeltas, išsiųstas ar perduotas [išduotas] valstybei, kurioje yra rimtas pavojus, kad jam bus pritaikyta mirties bausmė, kankinimai arba kitoks nežmoniškas ar žeminantis elgesys arba bausmė“.

91. Tačiau ši konstatuojamoji dalis suformuluota labai apdairiai, nes joje niekur nenurodytas pagal Europos arešto orderį „prašomas perduoti“ asmuo. Tai rodo akivaizdų norą atskirti taisykles, kuriomis reglamentuojamas Europos arešto orderis, ir bendrą Europos prieglobsčio sistemą reglamentuojančias taisykles, taip pat norą nebetaikyti tradicinių taisyklių, kuriomis reglamentuojama ekstradicija, o tai visiškai pateisinama, jeigu norima jas pakeisti teismų bendradarbiavimu, grindžiamu tarpusavio pripažinimu ir pasitikėjimu.

92. Galiausiai Sąjungos teisės aktų leidėjas būtų galėjęs šį pagrindą numatyti kaip vieną iš Pagrindų sprendimo 3–4a straipsniuose numatytų privalomų arba neprivalomų nevykdymo pagrindų, tačiau jis to nepadarė.

93. Atsižvelgiant į šias aplinkybes, galima konstatuoti tik tai, kad įtvirtindamas Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 3 dalyje nurodytą principą Sąjungos teisės aktų leidėjas neketino leisti vykdančiosioms teisminėms institucijoms atsisakyti perduoti prašomą perduoti asmenį tokiomis aplinkybėmis, kurios nagrinėjamos šiose bylose.

C – *Dėl svarbiausių Pagrindų sprendimo principų*

94. Kaip yra žinoma, Pagrindų sprendimas grindžiamas tarpusavio pripažinimo ir pasitikėjimo principais, pagal kuriuos vykdančiosios teisminės institucijos privalo manyti, kad, išduodamos Europos arešto orderį, išduodančiosios teisminės institucijos užtikrina pagarbą prašomo perduoti asmens pagrindinėms teisėms.

1. Teismo sprendimų tarpusavio pripažinimo principas

95. Tarpusavio pripažinimo principas yra būtinas laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje, tai tikslas, kurio Sąjunga yra įsipareigojusi siekti pagal ESS 3 straipsnio 2 dalį ir SESV 82 straipsnį.

96. Nustačius šį principą kaip šios erdvės „kertinį akmenį“, aišku, kad valstybės narės norėjo jį įgyvendinti, nebūtinai prieš tai suderindamos nacionalinius baudžiamuosius įstatymus. Patirtis pakankamai parodė, jog labai tikėtina, kad tokiems veiksmams, nors logiškai jie ir būtų buvę būtini, galiausiai būtų pasipriešinta. Taigi valstybės narės nusprendė sustabdyti derinimo procesą, kartu turėdamos omenyje, kad derinimas gali būti būtinas, tačiau jam suteiktas tik šalutinis vaidmuo.

97. Apie tokią poziciją, kuri tikrai nėra išreikšta tik doktrinoje, galima aiškiai spręsti iš SESV 82 straipsnio 1 ir 2 dalių.

98. Šią logiką aiškiai įtvirtino Teisingumo Teismas dar net prieš parengiant Lisabonos sutartį, kai apibrėžė tarpusavio pripažinimo principą Sprendime *Gözütok ir Brügge*[23], taikydamas principą *ne bis in idem*. Šis principas gali būti taikomas tarp valstybių tik jeigu įvairių valstybių narių teismų sprendimų nėra iš principo nesilaikoma ir jeigu jie pripažįstami Teisingumo Teismo nustatytomis sąlygomis ir su

23 — C-187/01 ir C-385/01, EU:C:2003:87.

jo nurodytomis pasekmėmis. Taigi tarpusavio pripažinimas, neatsižvelgiant į bausmės paskyrimo tvarką, reiškia, kad valstybės narės pasitiki viena kitos baudžiamosios teisenos sistemomis ir kad kiekviena iš jų sutinka su kitose valstybėse narėse galiojančios baudžiamosios teisės taikymu, net jei taikant pačios valstybės narės nacionalinę teisę būtų priimamas kitoks sprendimas [24].

99. Remiantis tuo darytina išvada, kad, esant „tarpusavio pripažinimo ir tarpusavio pasitikėjimo“ santykiams, jeigu tarp valstybių narių yra tarpusavio pripažinimas, tuomet būtinas tarpusavio pasitikėjimas. Nuo tada, kai tarpusavio pripažinimo principas taikomas ir yra „esminė taisyklė“, kuria grindžiamas teisminis bendradarbiavimas [25], valstybės narės turi pasitikėti viena kita.

100. Mano nuomone, nekyla jokių abejonių, kad SESV 82 straipsnyje netiesiogiai patvirtinama Teisingumo Teismo praktika, kurią buvo galima labai nesunkiai pakeisti rengiant Lisabonos sutartį. Primenu, kad minėto straipsnio 2 dalyje nustatomas teisinis pagrindas derinti nacionalinės teisės aktus, kad būtų lengviau taikyti tarpusavio pripažinimą.

101. Prejudiciniai klausimai, pateikti vykdant Europos arešto orderį, leido Teisingumo Teismui nustatyti taisykles – sukurti ir išlaikyti Europos baudžiamosios teisenos erdvę ir suteikti didelę galią ir reikšmę tarpusavio pripažinimo principui.

102. Nuo tada, kai priėmė Sprendimą *Gözütok ir Brügge* [26], Teisingumo Teismas visada aiškino šį principą labai siaurai, be kita ko, kiek tai susiję su automatiniu prašomo perduoti asmens perdavimu, jeigu neįmanoma taikyti jokios šio perdavimo išimties, remdamasis labai griežtu tarpusavio pripažinimo ir pasitikėjimo principų taikymu ir Pagrindų sprendime numatyto perdavimo mechanizmo veiksmingo bei greito veikimo skatinimu.

103. Remiantis tuo darytina išvada, kad jeigu valstybės narės teisminė institucija prašo perduoti asmenį pagal įsiteisėjusį apkaltinamąjį nuosprendį arba todėl, kad šis asmuo yra patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, vykdančioji valstybė narė turi automatiškai pripažinti jos sprendimą ir pagal Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 2 dalį vykdyti Europos arešto orderį, nesant galimybės taikyti kitų nevykdymo pagrindų nei išsamiai numatytieji Pagrindų sprendimo 3–4a straipsniuose [27]. Be to, vykdančioji valstybė narė gali nustatyti tik Pagrindų sprendimo 5 straipsnyje apibrėžtas minėto orderio vykdymo sąlygas.

104. Taigi, kaip yra įtvirtinta, būtent siekiant „palengvin[ti] prašomų perduoti asmenų perdavim[ą] remiantis <...> tarpusavio pripažinimo principu“ [28] ir „sustiprin[ti] šiuo [Pagrindų] sprendimu nustatytą perdavimo sistemą, įtvirtin[ant] laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę“ [29], Teisingumo Teismas Sprendime *Wolzenburg* (C-123/08, EU:C:2009:616) skatino valstybes nares kuo labiau riboti atvejus, kai jos gali atsisakyti vykdyti Europos arešto orderį, ir ragino nebūtinai naudotis Pagrindų sprendimo 4 straipsnyje joms suteiktomis galimybėmis, susijusiomis su neprivalomojo nevykdymo pagrindais, siekiant vienodai svarbių tikslų kaip ir nurodytieji šiame straipsnyje [30]. Taigi Teisingumo Teismas pripažino, kad nors prašomo perduoti asmens socialinės reintegracijos tikslas [31], numatytas Pagrindų sprendimo 4 straipsnio 6 punkte [32], yra labai svarbus, valstybės narės pagal tarpusavio pripažinimo principą turi turėti galimybę apriboti atvejus, kai galima atsisakyti perduoti tokį asmenį.

24 — Šio sprendimo 33 punktas.

25 — Sprendimas *West* (C-192/12 PPU, EU:C:2012:404, 62 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

26 — C-187/01 ir C-385/01, EU:C:2003:87.

27 — Žr. sprendimus *Leymann ir Pustovarov* (C-388/08 PPU, EU:C:2008:669, 51 punktas); *Wolzenburg* (C-123/08, EU:C:2009:616, 57 punktas); *Radu* (C-396/11, EU:C:2013:39, 35 ir 36 punktai) ir *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107, 38 punktas).

28 — Sprendimai *Wolzenburg* (C-123/08, EU:C:2009:616, 59 punktas) ir *West* (C-192/12 PPU, EU:C:2012:404, 62 punktas).

29 — Sprendimas *Wolzenburg* (C-123/08, EU:C:2009:616, 58 punktas).

30 — Sprendimas *Wolzenburg* (C-123/08, EU:C:2009:616, 62 punktas ir jame nurodyta teismo praktika).

31 — Žr. Sprendimą *Kozłowski* (C-66/08, EU:C:2008:437, 45 punktas).

32 — Pagal šią nuostatą vykdančioji teisminė institucija gali atsisakyti vykdyti Europos arešto orderį, išduotą laisvės atėmimo bausmei įvykdyti, jeigu prašomas išduoti asmuo „yra vykdančiojoje valstybėje arba yra jos pilietis ar gyventojas“, ir toji valstybė „imasi vykdyti bausmę“.

105. Sprendime *West* (C-192/12 PPU, EU:C:2012:404) siekdamas palengvinti perdavimą ir sustiprinti Europos arešto orderio sistemą Teisingumo Teismas dar kartą tokiomis aplinkybėmis, kai tas pats asmuo buvo kelis kartus perduotas, apribojo sąvoką „vykdančioji valstybė narė“ valstybe nare, paskutinį kartą perdavusia asmenį, kad sumažėtų atvejų, kai nacionalinės teisminės institucijos gali atsisakyti sutikti su tuo, kad būtų vykdomas Europos arešto orderis [33].

2. Valstybių narių tarpusavio pasitikėjimo principas

106. Dabar valstybių narių tarpusavio pasitikėjimo principas yra vienas iš pagrindinių Sąjungos teisės principų, kaip Sąjungos teisės viršenybės ir tiesioginio veikimo principai.

107. Nuomonėje 2/13 (EU:C:2014:2454) Teisingumo Teismas, nagrinėdamas bylą plenarinėje sesijoje, patvirtino šio principo „esminę svarbą“ ir tai, kad „Sąjungos teisė <...> įpareigoja <...> valstybes nares“, nes „[šis principas] leidžia sukurti ir išlaikyti erdvę be vidaus sienų“, o jo laikytis būtina dėl „pusiausvyr[os], kuria grindžiama Sąjunga“ [34].

108. Dėl laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės pažymėtina, kad Teisingumo Teismas apibrėžė šį principą kaip įpareigojantį kiekvieną valstybę narę manyti, kad, išskyrus atvejus, kai yra išimtinių aplinkybių, visos kitos valstybės narės paiso Sąjungos teisės, ypač šioje teisėje įtvirtintų pagrindinių teisių [35].

109. Taigi, kaip nurodė Teisingumo Teismas, pagal tarpusavio pasitikėjimo principą valstybei narei draudžiama tikrinti, ar kita valstybė narė konkrečiu atveju iš tikrųjų paisė Sąjungos garantuojamų pagrindinių teisių, nes tai „[pakenktų] pusiausvyrai, kuria grindžiama Sąjunga“ [36].

110. Valstybių narių tarpusavio pasitikėjimas grindžiamas keliais veiksniais.

111. Pirma, būtinas kiekvienos valstybės narės pasitikėjimas kitų valstybių narių baudžiamosiomis sistemomis atrodo logiškas ir visiškai neišvengiamas išnykus vidaus sienoms ir sukūrus vieną laisvės, saugumo ir teisingumo erdvę.

112. Antra, kaip Teisingumo Teismas pažymėjo Nuomonėje 2/13 (EU:C:2014:2454), šis pasitikėjimas remiasi pamatine prielaida, pagal kurią kiekviena valstybė narė dalijasi su kitomis valstybėmis narėmis daugeliu bendrų vertybių, kuriomis pagrįsta Sąjunga, kaip patikslinta ESS 2 straipsnyje, pavyzdžiui, pagarba žmogaus orumui, laisvei, demokratijai, lygybei, teisinei valstybei ir pagarba žmogaus teisėms, ir pripažįsta, kad kitos valstybės narės su ja dalijasi [37]. Taigi visos valstybės narės, įkurdamos Europos Bendrijas, į kurias įstojo, įrodė, kad jos yra teisinės valstybės, gerbiančios pagrindines teises.

113. Trečia, minėtas pasitikėjimas grindžiamas tuo, kad kiekvienai valstybei narei vis tiek tenka pareiga gerbti pagrindines teises, įtvirtintas EŽTK, Chartijoje arba nacionalinėje teisėje, nesvarbu, ar tai būtų materialinė, ar procesinė baudžiamoji teisė, kuri nepatenka į Pagrindų sprendimo ir Sąjungos teisės taikymo sritį [38].

33 — Šio sprendimo 62 punktas.

34 — Šios nuomonės 191 ir 194 punktai.

35 — Šios nuomonės 191 punktas.

36 — Nuomonė 2/13 (EU:C:2014:2454, 194 punktas).

37 — 168 punktas.

38 — Sprendimas *F.* (C-168/13 PPU, EU:C:2013:358, 48 punktas).

114. Taigi, nors iki šiol materialinė ir procesinė baudžiamoji teisė Sąjungos lygmeniu nėra visiškai suderinta, valstybės narės galėjo būti įsitikinusios, kad sąlygos, kuriomis prašomi perduoti asmenys yra persekiojami, teisiami ir, jei taikytina, laikomi laisvės atėmimo vietose kitose valstybėse narėse, atitinka šių asmenų pagrindines teises ir leidžia jiems tinkamai gintis.

115. Būtent ši kiekvienai valstybei narei tenkanti pareiga laikytis pagrindinių teisių, Teisingumo Teismo teigimu, turi leisti valstybėms narėms pasitikėti, „kad jų atitinkamos nacionalinės teisės sistemos gali užtikrinti lygiavertę ir veiksmingą pagrindinių teisių, pripažįstamų Sąjungos lygiu, visų pirma Chartijoje, apsaugą“ [39].

116. Taigi taikydamas šiuos principus Teisingumo Teismas Sprendime *F.*. (C-168/13 PPU, EU:C:2013:358) [40] nutarė, kad „asmenys, dėl kurių išduotas Europos arešto orderis, išdavusioje valstybėje narėje gali naudotis galimomis teisinės gynybos priemonėmis, leidžiančiomis apskųsti patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, laisvės atėmimo bausmės ar sprendimo dėl įkalinimo vykdymo procedūrų arba baudžiamosios bylos nagrinėjimo iš esmės proceso, kurio pabaigoje paskirta tokia bausmė arba priimtas toks sprendimas, teisėtumą“ [41].

117. Vėlgi taikydamas tuos pačius principus Teisingumo Teismas Sprendime *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107) [42] nutarė, kad perdavimo automatinis pobūdis yra privalomas, net jei vykdančioji valstybė narė savo konstitucinėje sistemoje taiko griežtesnę teisės į teisingą bylos nagrinėjimo sampratą.

118. Taigi nuo tada, kai vykdančioji teisminė institucija negali remtis vienu iš nevykdymo pagrindų, išsamiai išvardytų Pagrindų sprendimo 3–4a straipsniuose, ji privalo perduoti prašomą perduoti asmenį išduodančiosioms teisminėms institucijoms, net jei pagal jos nacionalinės teisės nuostatas nesvarbu, ar tai yra konstitucinės nuostatos, ar suteikiamas aukštesnis pagrindinių teisių apsaugos lygis nei pagal Pagrindų sprendimo nuostatas.

119. Byloje, kurioje priimtas minėtas sprendimas, Teisingumo Teismas nusprendė: jeigu valstybei narei būtų leidžiama remtis aukštesniu pagrindinių teisių apsaugos lygiu jos konstitucinėje sistemoje kaip už akių nuteisto asmens perdavimo sąlyga, būtų pažeisti tarpusavio pripažinimo ir pasitikėjimo principai, kuriais yra grindžiamas Pagrindų sprendimas, taigi pakenkta šio sprendimo veiksmingumui.

120. Būtent ši pareiga, susijusi su pagrindinių teisių gerbimu, kaip nurodo Teisingumo Teismas, galiausiai pagrindžia Pagrindų sprendimo 10 konstatuojamosios dalies tekstą, pagal kurį Europos arešto orderio vykdymą galima sustabdyti tik tuo atveju, jei viena iš valstybių narių sunkiai ir nuolat pažeidžia ES 6 straipsnio 1 dalyje išdėstytus principus, kai šie pažeidimai nustatyti Tarybos pagal ES 7 straipsnio 1 dalį, ir dėl to atsiranda šio straipsnio 2 dalyje nurodytų pasekmių [43].

121. Taigi būtent toji pareiga, kaip nurodė Teisingumo Teismas, patvirtina tarpusavio pripažinimo principą, kuriuo pagal Pagrindų sprendimo 1 straipsnio 2 dalį yra grindžiamas Europos arešto orderio mechanizmas.

39 — Sprendimas *F.* (C-168/13 PPU, EU:C:2013:358, 50 punktas).

40 — Šis sprendimas susijęs su galimybe pareikšti ieškinį, kurį pareiškus stabdomas vykdančiosios teisminės institucijos sprendimo vykdymas.

41 — 50 punktas.

42 — Tame sprendime Teisingumo Teismas pareiškė savo poziciją dėl Pagrindų sprendimo 4a straipsnio 1 dalies, kurioje numatytas neprivalomas Europos arešto orderio, išduoto siekiant įvykdyti bausmę ar nutartį skirti suėmimą, nevykdymo pagrindas, jeigu asmuo asmeniškai nedalyvavo teisminiame nagrinėjime, po kurio dėl jo buvo priimtas apkaltinamasis nuosprendis.

43 — Sprendimas *F.* (C-168/13 PPU, EU:C:2013:358, 49 punktas).

122. Atlikus šią analizę matyti, kad nevykdymo pagrindas, paremtas prašomo perduoti asmens pagrindinių teisių pažeidimo išduodančiojoje valstybėje narėje rizika, smarkiai pakirstų pasitikėjimo santykį, kuriuo turi būti grindžiamas Pagrindų sprendime numatytas teismų bendradarbiavimas, ir taip būtų beveik paneigtas teismų sprendimų tarpusavio pripažinimo principas.

123. Atsižvelgiant į valstybių narių, kurių penitencinė sistema veikia netinkamai, skaičių, visų pirma į bendrą jų perpildytų kalėjimų skaičių, dėl tokio aiškinimo, kaip jau aišku, būtų nustatyta sisteminė šių valstybių išduodamų Europos arešto orderių vykdymo išimtis ir taip būtų paralyžiuotas Europos arešto orderio mechanizmas.

124. Be to, nepaneigiama, kad vykdančiosios teisminės institucijos nebegalėtų perduoti prašomo perduoti asmens siekiant patraukti jį baudžiamojon atsakomybėn arba įvykdyti jam laisvės atėmimo bausmę.

125. Šitaip paralyžiavus Pagrindų sprendime nustatytą mechanizmą, iš tikrųjų būtų paneigtas vienas iš laisvės, saugumo ir teisingumo erdvės tikslų – užtikrinti nubaudimą už nusikalstamas veikas siekiant ne tik visų valstybių narių, bet ir nukentėjusiųjų bendro intereso, nes jeigu Europos arešto orderis būtų išduotas siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn, dėl baudžiamosios teisės teritorialumo principo vykdančiosios teisminės institucijos iš principo neturėtų jokios jurisdikcijos priimti sprendimo dėl suinteresuotojo asmens vietoj išduodančiųjų teisminių institucijų. Jeigu, kaip, atrodo, yra šioje byloje nagrinėjamu atveju, jos turėtų tokią jurisdikciją, Brėmeno prokuratūra nurodė su tuo susijusius neproporcingus sunkumus ir priemones, kurių dėl to reikėtų imtis.

126. Tačiau, pirma, vykdančioji valstybė narė, net ir vykdydama ESS 4 straipsnio 3 dalyje jai nustatytą solidarumo pareigą, neturi dėl išduodančiosios valstybės narės penitencinės sistemos trūkumų užtikrinti prašomo perduoti asmens bausmės vykdymą ir patirti su tuo susijusių išlaidų, nebent, aišku, tai būtų būtina dėl šio asmens socialinės reintegracijos, kaip numatyta Pagrindų sprendimo nuostatose. Kitais atvejais perpildytų kalėjimų skaičiaus mažinimas vienoje valstybėje narėje, pabloginant šią padėtį kitoje valstybėje narėje, nėra išeitis.

127. Antra, nereikia pamiršti, kad siekiama rizikos prevencijos, o ne pažeidimo konstatavimo ir nubaudimo už jį. Jeigu sisteminio trūkumo buvimas yra teisėtas pagrindas kelti klausimą dėl prašomų perduotų asmenų laikymo laisvės atėmimo vietose sąlygų, šiuo metu ši išvada vis dėlto neleidžia *a priori* įtarti prašomų perduoti asmenų pagrindinių teisių pažeidimu ir blokuoti tarpusavio pripažinimo veikimą, nustatant „sisteminį“ nevykdymo pagrindą.

128. Galiausiai, jeigu Teisingumo Teismas laikytųsi nuomonės, kad laikymo laisvės atėmimo vietose sisteminio trūkumo buvimas yra Europos arešto orderio nevykdymo pagrindas, tai irgi būtų neperdavimo pagrindas pagal Sprendimą 2008/909.

129. Taigi, atsižvelgiant į susijusius tikslus ir remiantis tarpusavio pripažinimo principu, vykdančiosioms teisminėms institucijoms nelieka nieko kito, tik remtis Pagrindų sprendimo 3–4a straipsniuose nurodytais privalomaisiais arba neprivalomaisiais nevykdymo pagrindais, o jeigu nė vienu iš šių pagrindų negalima remtis, perduoti prašomus perduoti asmenis kliaujantis tarpusavio pasitikėjimu, kurį jos turi rodyti išduodančiosioms teisminėms institucijoms.

130. Taigi, atsižvelgiant į tai, pagal sistemos logiką prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teismui reikia atsakyti, kad iš principo jis privalo vykdyti Europos arešto orderius, kurie jam pateikti.

131. Ar vis dėlto galima tiesiog konstatuoti Europos arešto orderių vykdymo pareigą, jeigu jų įvykdymas lemtų tokius neproporcingus rezultatus, kurie apibūdinti sprendimuose dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą?

132. Mano atsakymas yra neigiamas.

133. Tokiomis išimtinėmis aplinkybėmis [44], kaip nagrinėjamosios pagrindinėse bylose, kurioms būdingas sisteminis išduodančiosios valstybės narės laisvės atėmimo vietų sąlygų netinkamumas, kurį konstatavo Europos Žmogaus Teisių Teismas, vykdančiajai teisminei institucijai teisėta kelti klausimą, ar prašomas perduoti asmuo iš tikrųjų „gali“ būtų laikomas laisvės atėmimo vietoje minėto teismo nurodytomis sąlygomis.

134. Taigi pasitelkusi informacijos mainus, grindžiamus teismų bendradarbiavimu, vykdančioji teisminė institucija turi įvertinti ar, atsižvelgiant į išduodančiosios teisminės institucijos pateiktą informaciją, prašomas perduoti asmuo tikrai bus laikomas tokiomis sąlygomis, kurios nėra neproporcingos.

D – *Dėl proporcingumo principo taikymo išduodant Europos arešto orderius*

135. Taigi tapo aišku, kad tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėjamosios pagrindinėse bylose, būtina užtikrinti prašomo perduoti asmens teisių ir reikalavimų, kylančių siekiant apsaugoti kito asmens teises ir laisves, pusiausvyrą. Kaip Teisingumo Teismas priminė Sprendime *N.* (C-601/15 PPU, EU:C:2016:84), Chartijos 6 straipsnyje įtvirtinta kiekvieno asmens teisė ne tik į laisvę, bet ir į saugumą [45]. Ši teisė, kaip ir Chartijos 4 straipsnyje užtikrinama teisė, yra absoliuti ir nuo jos negalima nukrypti. Jeigu asmuo, dėl kurio išduodamas Europos arešto orderis, yra ieškomas dėl teroro aktų arba nepilnamečių prievartavimo, akivaizdu, kad šio arešto nevykdymas kelia nacionalinio saugumo ir viešosios tvarkos būtino saugojimo klausimą.

136. Taigi šios pusiausvyros užtikrinimas yra būtinas ir ją priklauso užtikrinti tik teismui, kuris yra individualių laisvių sergėtojas ir kuriam šiuo atveju tikrai atsiranda būtinybė pasirinkti; manau, kad šią pusiausvyrą galima užtikrinti taikant proporcingumo principą.

1. Proporcingumo principo taikymo sritis

137. Proporcingumo principo taikymas teisminėje srityje yra ypač svarbus „individualizuojant“ bausmę.

138. Bausmės individualizavimas apima du aspektus: pirmiausia skelbiant nuosprendį, paskui – jį vykdant.

139. Pagal bausmės individualizavimo principą skelbiant nuosprendį bausmės negalima taikyti automatiškai ir visiškai iš anksto apibrėžtai. Taigi teismas nustatys bausmę atsižvelgdamas į nusikaltėlio asmenybę, kurią rodo, be kita ko, padaryto nusikaltimo pobūdis, jo padarymo aplinkybės, asmenybės tyrimas, liudytojų parodymai, psichologinės ir psichiatrinės ekspertizės ir šio asmens reintegracijos galimybės.

140. Skirdamas laisvės atėmimo bausmę, nustatydamas jos trukmę teismas būtinai turi atsižvelgti į šios bausmės vykdymo sąlygas, visų pirma galimą jų griežtumą. Iš tiesų siekiama neleisti, kad prašomas perduoti asmuo, patekęs į laisvės atėmimo vietą, patirtų neproporcingų pasekmių.

141. Šiuo atžvilgiu neabejotinai reikia atsižvelgti į įkalinimo įstaigų turimas priėmimo galimybes ir dėl kalėjimų perpildymo problemos galimą sistemos negebėjimą užtikrinti tinkamų asmenų laikymo sąlygų.

44 — Turiu omenyje išimtines aplinkybes, kurias Teisingumo Teismas nurodė Nuomonės 2/13 (EU:C:2014:2454) 191 punkte.

45 — 53 punktas ir jame nurodyta teismo praktika.

142. Be to, šis individualizavimo principas vienodai taikomas ir bausmės vykdymo etapu. Taigi kalbama apie bausmių taikymą. Šiuo atveju atsižvelgiama į materialias asmens laikymo laisvės atėmimo vietoje sąlygas ir taip yra dėl dviejų pagrindinių priežasčių, neatsižvelgiant į aspektus, susijusius su žmogaus orumu.

143. Pirma, šiuolaikinėje kriminologijoje vieningai sutariama, kad vietos trūkumas turi neigiamą poveikį, nes šis veiksnys blogina asmens savijautą. Neteisybės jausmas, kurį sukelia patiriamas žeminantis elgesys, tik sustiprina laisvės atėmimo vietoje laikomo asmens socialinę atskirtį, taigi akivaizdžiai padidina recidyvo riziką. Taip akivaizdžiai pakenkiama bausmės tikslui galiausiai užtikrinti nuteistojo pasitaisymą ir reintegraciją į visuomenę.

144. Be to, sankcija neturi virsti žeminimu. Dėl pernelyg griežtų laikymo laisvės atėmimo vietoje sąlygų bausmė įgyja papildomą griežtumo aspektą, kurio nesiekia teismas ir kuris sustiprina minėtą neteisybės jausmą.

145. Tokio pat proporcingumo reikia paisyti, kai Europos arešto orderis išduodamas siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn.

146. Iš tiesų tokiu atveju baudžiamojon atsakomybėn traukiamo asmens nekaltumo prezumpcija jau yra pagrindas, kuris savaime skatina laikytis nuosaikesnio požiūrio. Be to, suėmimas dėl Europos arešto orderio vykdymo iš tikrųjų prilyginamas suėmimui prieš paskelbiant nuosprendį, nes suėmimo terminas atimamas iš bausmės, kuri paskelbiama baigus nagrinėti bylą. Todėl teisėta Europos arešto orderį išduoti tik tais atvejais, kai bausmės paskelbimas yra tikėtinas dėl objektyvaus padarytų veikų pobūdžio.

147. Aišku, nė vienoje Pagrindų sprendimo nuostatoje aiškiai nereikalaujama, kad būtų atliekama proporcingumo kontrolė. Vis dėlto, kadangi proporcingumo principas yra bendrasis Sąjungos teisės principas, juo galima remtis prieš valstybių narių veiksmus, joms įgyvendinant Sąjungos teisę, kuriai priskiriamas Pagrindų sprendimas.

148. Be to, Pagrindų sprendimo 4 ir 5 straipsniuose vykdančiosioms teisminėms institucijoms palikta diskrecija kaip tik ir išreiškiamas proporcingumo principo taikymas. Faktiškai šia teismo, kurio prašoma vykdyti Europos arešto orderį, turima laisve siekiama leisti pritaikyti prievartos priemonę, kuria būtų siekiama patraukti baudžiamojon atsakomybėn ar įvykdyti laisvės atėmimo bausmę, taip, kad automatiškai ir aklai vykdant orderį nesusiklostytų tokia padėtis, kuri lemtų atitinkamo asmens socialinę atskirtį.

149. Atsižvelgdamas į šias aplinkybes manau, kad turi būti taikoma proporcingumo kontrolė.

150. Atrodo, kad šiai pozicijai pritaria ir kiti, nors jie grindžia ją kitokiais motyvais, pavyzdžiui, be kita ko, susijusiais su judėjimo laisve, tačiau iš tikrųjų šie motyvai tėra papildomi.

151. Europos arešto orderio išdavimo vadove[46] išduodančiosios teisminės institucijos aiškiai raginamos atlikti tokią kontrolę. Atsižvelgiant į sunkias tokio orderio vykdymo pasekmes, būtent prašomo išduoti asmens judėjimo laisvei nustatomus apribojimus, minėtame vadove primygtinai teigiama, kad Europos arešto orderis turi būti naudojamas „veiksmingai ir proporcingai“, siekiant užtikrinti, kad būtų persekiojama už „sunkiausius arba daugiausiai žalos sukeliančius nusikaltimus“.

46 — Dokumentas 17195/1/10 REV 1 – COPEN 275 EJN 72 Eurojust 139.

152. 2014 m. vasario 27 d. rezoliucijoje su rekomendacijomis Komisijai dėl Europos arešto orderio persvarstymo [47] Parlamentas taip pat rekomendavo, kad išduodamas šį orderį teismas „atidžiai įvertin[tų], ar prašoma vykdyti priemonė būtina atsižvelgiant į visus susijusius veiksnius ir aplinkybes, įtariamojo arba kaltinamojo teises ir esamas tinkamas švelnesnio pobūdžio alternatyvias priemones, kad pasiektų numatytų tikslų“ [48].

153. Daugelio valstybių narių vykdančiosios teisminės institucijos jau įtraukė šią išankstinę kontrolę į Europos arešto orderio išdavimo procedūrą [49], nesvarbu, ar ji būtų nustatyta Pagrindų sprendimo perkėlimo į nacionalinę teisę akte [50], ar pačioje jų praktikoje [51].

154. Pritariu Parlamento, Tarybos ir Komisijos nuomonei, kuria pabrėžiama, kad proporcingumo kontrolė turi būti atliekama išduodant Europos arešto orderį.

155. Iš tiesų pagal pačią sistemos esmę šią kontrolę priklauso atlikti išduodančiajai teisminei institucijai, nes Europos arešto orderis turi atitikti šią sąlygą dar prieš pradedant jį taikyti už šalies teritorijos ribų.

156. Tačiau dėl įvairių priežasčių taip yra ne visada.

157. Kai kuriuose nacionalinės teisės aktuose, be kita ko, pagal privalomo baudžiamojo persekiojimo principą tokia kontrolė yra draudžiama. Taip yra Vengrijoje ir Rumunijoje [52], kurios turėjo pradėti griežtai taikyti šį principą įstojusios į Sąjungą.

158. Pagal minėtą principą, priimant sprendimą pradėti baudžiamąjį persekiojimą ar vykdyti teismo sprendimą, proporcingumą visiškai draudžiama tikrinti siekiant visapusiškai užtikrinti teisminės institucijos nepriklausomumą. Jo tikslas, kuris labai sveikintinas ir taikomas neteisminėms institucijoms, yra savo automatiškumu užtikrinti, kad teisingumo vykdymo nepaveiktų jokia išorinė įtaka, be kita ko, politinio pobūdžio įtaka.

159. Šis principas lemia automatiškumą, dėl kurio sprendimai gali būti įgyvendinami visiškai nelanksčiai, taip, kad imama nepasitikėti tokiais mechanizmais, koks yra Europos arešto orderis. Iš tiesų dėl to Europos arešto orderis išduodamas sistemingai ir kartais nepagrįstai, neretai siekiant prašomus perduoti asmenis perduoti dėl nesunkių nusikaltimų [53], pavyzdžiui, už apvogtą 2 m^2 rūsį arba dviračio rato vagystę, nors pati Komisija šios išvados 16 išnašoje minėtoje savo ataskaitoje kritikavo tokią praktiką.

160. Dėl šių priežasčių man atrodo teisėta, kad vykdančiojoje teisminėje institucijoje galima kelti Europos arešto orderio proporcingumo klausimą.

161. Aišku, tikrai neketinu kvestionuoti procesinės autonomijos principo.

47 — Dokumentas T7-0174/2014.

48 — Žr. šios rezoliucijos priedą. Įdomu pažymėti, kad proporcingumo reikalavimas jau yra įtvirtintas antrosios kartos Šengeno informacinės sistemos (SIS II), nustatytos 2007 m. liepos 12 d. Tarybos sprendimu 2007/533/TVR (OL L 205, p. 63), kūrimo, veikimo ir naudojimo kontekste. Iš tiesų minėto sprendimo 21 straipsnyje nustatyta, kad prieš įspėdama įspėjančioji valstybė narė nustato, ar tas atvejis yra „adekvatus, atitinkamas ir pakankamai svarbus, kad pateisintų [į]spėjimo įvedimą į SIS II“.

49 — Žr., be kita ko, ketvirtosios tarpusavio vertinimo serijos galutinę ataskaitą „Praktinis Europos arešto orderio ir atitinkamų perdavimo tarp valstybių narių procedūrų taikymas“, kurią Taryba priėmė 2009 m. birželio 4 ir 5 d. (dokumentas 8302/4/09 REV 4 – Crimorg 55 COPEN 68 EJN 24 Eurojust 20) ir kurioje vertinama, kaip kiekviena valstybė narė taikė Europos arešto orderį.

50 — Be kita ko, Čekijos Respublikoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Slovakijoje.

51 — Be kita ko, Belgijoje, Danijoje, Vokietijoje, Estijoje, Airijoje (policija ir prokuroras), Ispanijoje, Prancūzijoje, Kipre, Liuksemburge, Nyderlanduose, Portugalijoje, Slovėnijoje, Suomijoje, Švedijoje (prokuroras) ir Jungtinėje Karalystėje.

52 — Tai aiškiai matyti iš šių valstybių narių atsakymų rengiant šios išvados 16 išnašoje nurodytą Komisijos ataskaitą.

53 — Tai iš esmės pažymėta naujausiuose instituciniuose dokumentuose, susijusiuose su Pagrindų sprendimo taikymu. Be kita ko, žr. šios išvados 16 išnašoje minėtos Komisijos ataskaitos 4 punktą.

162. Vis dėlto, kai išduodančiosios teisminės institucijos sprendimas peržengia nacionalinės teritorijos ribas ir yra vykdytinas bei skirtas taikyti tik laisvės, saugumo ir teisingumo erdvėje, jis privalo atitikti bendras taisykles ir principus, skirtus šiai vienai teisminei erdvei ir leidžiančius vienodai taikyti tarpusavio pripažinimo principą.

163. Vykdančiajai valstybei narei nustatyta pareiga suteikti „užsienio“ sprendimui tokią pačią galią, lyg tai būtų jos pačios sprendimas, nors pagal jos nacionalinę teisę ir būtų priimtas kitoks sprendimas, negali įpareigoti vykdyti Europos arešto orderio, kuris neatitinka Pagrindų sprendime, kuriuo reglamentuojamas konkretus tarpusavio pripažinimo aspektas, aiškiai arba numanomai nustatytų reikalavimų.

164. Atsižvelgiant į mano analizę, šį atvejį reikia skirti nuo atvejo, kai vykdančioji teisminė institucija siekia įvertinti Europos arešto orderio teisėtumą atsižvelgdama į savo pačios taikomą pagrindinių teisių apsaugos standartą, be kita ko, nagrinėto Sprendime *Melloni* (C-399/11, EU:C:2013:107). Iš tiesų reikia nustatyti, ar konkrečioje baudžiamosios teisės srityje ir vykstant suverenių teisminių institucijų „horizontaliam“ dialogui reikia kelti proporcingumo klausimą.

165. Pirmiausia reikia patikslinti, kad, mano nuomone, kadangi proporcingumo principas yra bendrasis Sąjungos teisės principas, tik Teisingumo Teismas prireikus turi nustatyti jo aprėptį ir ribas. Taigi prireikus vykdančioji teisminė institucija turi kreiptis į Teisingumo Teismą pateikdama jam prejudicinį klausimą.

166. Telieka nustatyti, kaip šis principas turėtų būti vertinamas.

2. Konkreti proporcingumo principo taikymo tvarka išduodant Europos arešto orderį

167. Jeigu remdamasi patikimais faktiniais duomenimis vykdančioji teisminė institucija nustato, kad išduodančiosios valstybės narės laikymo laisvės atėmimo vietose sąlygos turi sisteminių trūkumų, atsižvelgdama į konkrečias kiekvieno atvejo aplinkybes ji turi galėti įvertinti, ar perdavus prašomą perduoti asmenį jis gali būti laikomas laisvės atėmimo vietoje neproporcingomis sąlygomis.

168. Šiuo tikslu vykdančioji teisminė institucija turi galėti iš išduodančiosios teisminės institucijos reikalauti visos informacijos, kuri, jos nuomone, yra naudinga. Mano nuomone, dėl valdžių atskyrimo principo vykdančioji teisminė institucija turėtų kreiptis į savo kompetentingą nacionalinę instituciją, kad ši tiesiogiai susisiektų su kompetentinga nacionaline išduodančiosios valstybės narės institucija, ir atsakymai turėtų būti teikiami jai tokia pačia tvarka.

169. Dėl Europos arešto orderio, išduoto siekiant įvykdyti laisvės atėmimo bausmę, manau, kad jį reikia laikyti proporcingu, jeigu jo įvykdymo sąlygos nelemia baudžiamųjų pasekmių, visiškai nepalyginamų su paskelbtos bausmės pasekmėmis, jeigu ji būtų įvykdyta normaliomis sąlygomis.

170. Kalbant apie Europos arešto orderį, išduotą siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn, pažymėtina, kad jis yra proporcingas, jeigu jo vykdymo sąlygos atitinka vienintelį reikalavimą – išlaikyti prašomą perduoti asmenį teisingumo žinioje. Sprendime *Ladent / Lenkija*[54] Europos Žmogaus Teisių Teismas, be kita ko, nusprendė, kad Europos arešto orderio išdavimas už nusikaltimo, kurio atveju laikinas sulaikymas paprastai laikomas netinkama priemone, padarymą gali sukelti neproporcingų pasekmių prašomo perduoti asmens laisvei, kurios gali būti vertinamos atsižvelgiant į EŽTK 5 straipsnyje įtvirtintas garantijas[55].

54 — 2008 m. kovo 18 d. Nr. 11036/03.

55 — 55 ir 56 punktai.

171. Galiausiai aišku, kad Pagrindų sprendimo 4 ir 5 straipsniuose numatytas galimybes reikia vertinti sistemiškai.

172. Jeigu atliekant proporcingumo kontrolę vykdančiajai teisminei institucijai būtų labai sunku atlikti vertinimą, tuomet ji turėtų kreiptis į Teisingumo Teismą, kuris vienintelis turi jurisdikciją nagrinėti šį Sąjungos teisės klausimą.

173. Bet kuriuo atveju nereikia pamiršti, kad pirmiausia proporcingumo kontrolę turi atlikti išduodančioji teisminė institucija. Kadangi kalbama apie Sąjungos teisės įgyvendinimą, ji turi atlikti šią kontrolę, nors dėl to jai reikėtų netaikyti savo nacionalinės teisės aktų, kuriais įpareigojama taikyti privalomo baudžiamojo persekiojimo principą, nes šiuo atveju reikia priimti Sąjungos teisę atitinkantį sprendimą, o Sąjungos teisės viršenybė taikoma, ir kai kalbama apie Pagrindų sprendimo nuostatas.

174. Be to, jeigu būtų atliekama proporcingumo kontrolė, tokių klausimų, kurie iškelti šiuose prašymuose priimti prejudicinį sprendimą, neabejotinai kiltų labai retai.

175. Reikėtų pažymėti, kad pozicija, kurios siūlau laikytis Teisingumo Teismui, reiškia, kad jis turėtų elgtis taip, kaip elgtųsi Žmogaus Teisių Teismas. Manau, kad baudžiamosios teisės srityje šis požiūris kažkada nusistovės.

176. Tačiau negaliu neatsižvelgti į tai, kad šiandieninę padėtį taip pat lėmė ir valstybių narių, ir Sąjungos institucijų pražūtingas neveiklumas.

177. Nė nereikia priminti, kad pagal ESS 6 straipsnį kiekviena valstybė narė privalo užtikrinti pagarbą pagrindinėms teisėms. Šią pareigą lemia ne tik tarpusavio pasitikėjimas, bet ir lojalaus bendradarbiavimo principas [56]. Viena be kito negali egzistuoti. Be to, primenu, kad Sprendime *Pupino* (C-105/03, EU:C:2005:386) Teisingumo Teismas aiškiai pažymėjo, kad „Sąjungai būtų sunku veiksmingai įvykdyti šį uždavinį, jei lojalaus bendradarbiavimo principas, be kita ko, numatantis, kad valstybės narės imasi visų atitinkamų bendrų ar specialių priemonių, kad užtikrintų įsipareigojimų pagal Europos Sąjungos teisę vykdymą, taip pat nebūtų taikytinas policijos ir teismų bendradarbiavimui baudžiamosiose bylose, kuris, be to, visiškai remiasi valstybių narių ir institucijų bendradarbiavimu“ [57].

178. Jeigu vykdančiųjų teisminių institucijų būtų reikalaujama, kad jos tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėjamosios pagrindinėse bylose, perduotų prašomą perduoti asmenį, pagal tarpusavio pasitikėjimo principą išduodančiosios teisminės institucijos, kurioms šis pasitikėjimas yra skirtas, visų pirma valstybė narė, kuriai bus perduotas prašomas perduoti asmuo, imtųsi visų būtinų priemonių, įskaitant baudžiamosios politikos reformas, siekdamos užtikrinti, kad šis asmuo atliktų bausmę gerbiant jo pagrindines teises ir galėtų pasinaudoti visomis prieinamomis teisių gynimo priemonėmis, kad apgintų savo asmenines laisves.

179. Šiuo atžvilgiu galiu tik pasidžiaugti įsipareigojimais, kuriuos prisiėmė Vengrija ir Rumunija.

180. Be to, atsižvelgdamas į tai, kad Europos Žmogaus Teisių Teisme dabar nagrinėjama labai daug individualių skundų, pripažįstu, kad Vengrijoje ir Rumunijoje numatytos teisių gynimo priemonės leidžia asmenims, kurių materialios laisvės atėmimo sąlygos neatitinka EŽTK 3 straipsnyje numatytų garantijų, užtikrinti jų pagrindinių teisių apsaugą.

56 — Ši lojalumo pareiga kyla iš ESS 4 straipsnio 3 dalies, suprantant, kad pagal šią nuostatą ši pareiga taip pat taikoma bendradarbiaujant valstybėms narėms ir Sąjungai (Žr. Nuomonės 2/13, EU:C:2014:2454, 202 punktą).

57 — 42 punktas.

181. Galiausiai nematau kitų išeičių, tik stiprinti Europos arešto orderio mechanizmą Sąjungos institucijų veiksmais. Nors Komisija 2011 m. padarė liūdną išvadą dėl laikymo laisvės atėmimo vietose sąlygų kai kuriose valstybėse narėse ir Pagrindų sprendimo įgyvendinimo pasekmių, pažymiu, jog nei Taryba, nei Komisija nesiėmė veiksmų užtikrinti, kad valstybės narės vykdytų visus savo įsipareigojimus arba bent imtųsi tam būtinų priemonių.

182. Vis dėlto SESV 82 straipsnyje tam joms yra numatytas teisinis pagrindas.

VI – **Išvada**

183. Atsižvelgdamas į pateiktus argumentus siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Hanseatisches Oberlandesgericht in Bremen* (Brėmeno apeliacinis apygardos teismas) pateiktus klausimus:

2002 m. birželio 13 d. Tarybos pagrindų sprendimo 2002/584/TVR dėl Europos arešto orderio ir perdavimo tarp valstybių narių tvarkos, iš dalies pakeisto 2009 m. vasario 26 d. Tarybos pagrindų sprendimu 2009/299/TVR, 1 straipsnio 3 dalį reikia aiškinti taip, kad ji nėra pagrindas nevykdyti Europos arešto orderio, išduoto siekiant patraukti baudžiamojon atsakomybėn, vykdyti laisvės atėmimo bausmę arba sprendimą dėl įkalinimo, paremtas prašomo perduoti asmens pagrindinių teisių pažeidimo rizika išduodančiojoje valstybėje narėje.

Išduodančiosios teisminės institucijos turi atlikti proporcingumo kontrolę, siekdamos patikrinti būtinybę išduoti Europos arešto orderį atsižvelgiant į pažeidimo pobūdį ir konkrečią bausmės vykdymo tvarką.

Tokiomis aplinkybėmis, kaip nagrinėjamosios pagrindinėse bylose, kurioms būdingi laikymo išduodančiosios valstybės narės laisvės atėmimo vietose sisteminiai trūkumai, vykdančioji teisminė institucija gali teisėtai prašyti, kad išduodančioji teisminė institucija, prireikus per nacionalines kompetentingas institucijas, pateiktų visą naudingą informaciją, leidžiančią jai atsižvelgiant į konkrečias kiekvieno bylos atvejo aplinkybes įvertinti, ar prašomas perduoti asmuo perduotas gali būti laikomas laisvės atėmimo vietoje neproporcingomis sąlygomis.

Be to, išduodančioji valstybė narė pagal įpareigojimus, kylančius iš ESS 6 straipsnio, ir pareigas, kurios jai tenka pagal tarpusavio pripažinimo ir lojalaus bendradarbiavimo principus, turi imtis visų būtinų priemonių, įskaitant baudžiamosios politikos reformas, siekdama užtikrinti, kad šis asmuo atliktų bausmę gerbiant jo pagrindines teises ir galėtų pasinaudoti visomis prieinamomis teisių gynimo priemonėmis, kad apgintų savo asmenines laisves.